

Проблеми збільшення частки безготівкового обігу в Україні

*Болгар Т. М., д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів і банківської справи
Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка*

Питання розвитку та поширення використання сучасних безготівкових платіжних інструментів, зокрема платіжних карток, на внутрішньому ринку виступає важливою передумовою досягнення макроекономічної стабілізації та формування основ для подальшого розвитку фінансового сектора України.

Необхідність зниження питомої ваги готівки, у т. ч. за рахунок розширення безготівкових платежів, задекларована у «Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 р.». А обраний курс на євроінтеграцію вимагає від України наближення системи платіжних засобів до європейського рівня, у т. ч. за асортиментом та глибиною поширення платіжних інструментів.

Постановою Правління НБУ № 470 від 25.11.2016 року «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 06 червня 2013 року № 210» «Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою» встановлена гранична сума розрахунків готівкою між фізичними особами та підприємством (підприємцем) протягом одного дня у розмірі 50 тис. грн., а також фізичних осіб між собою за договорами купівлі-продажу, що підлягають нотаріальному посвідченню, у розмірі 50 тис. грн. Варто додати, що раніше граничний рівень готівкових розрахунків на добу складав 150 тис. грн. [1].

На наш погляд, встановлення граничної суми розрахунків готівкою за участю фізичних осіб на рівні 50 тис. грн. сприятиме:

- забезпеченню стабільних надходжень готівки до банківської системи й прискорення її обігу;
- звуженню сфери використання готівки та прискорення розвитку безготівкового сегменту;
- появі додаткових ресурсів для кредитування економіки;
- зменшенню обсягів тіньової економіки;
- збільшенню прозорості фінансових потоків та боротьбі з корупцією;
- зменшенню витрат на обслуговування готівки.

Слід зазначити, що «Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року» передбачено поступове зниження рівня готівки в економіці (відношення M_0 до ВВП) у 2020 році до 12 % (у 2014 році цей показник становив 18,1 %, а за результатами 2015 року зменшився до 14,6 %) [2].

Національним банком України заплановані заходи, що спрямовані на зменшення обсягу готівкового обігу в Україні:

- стимулювання безготівкових переказів;
- сприяння розвитку електронних систем інтернет- розрахунків;
- отримання доходів виключно через платіжні картки;
- перегляд умов та комісій при зарахуванні коштів на зарплатні рахунки;
- переведення пенсій, соціальних платежів та інших державних виплат у безготівкову форму;
- впровадження безготівкової оплати міських видів транспорту (впровадження єдиних електронних талонів);
- сприяння підвищенню фінансової грамотності населення та довіри населення до банківської системи (навчання управління власними фінансами, популяризація національної валюти, роз'яснення стратегії банків);
- подальший розвиток національної платіжної системи «Простір».

Слід зазначити, що протягом 2012-2014 років спостерігалася збільшення готівки в обігу (M_0) із 203,2 млрд. грн. до 282,9 млрд. грн. Співвідношення M_0 до ВВП України

досягло 18,1 % у 2014 році. Загальний обсяг готівки поза банками залишається найвищим за всю історію незалежної України. У 2015 році відбулося зростання номінального ВВП, у той час, як обсяг агрегату M_0 практично не змінився. Факторами є відмова населення від готівкової гривні з конвертацією коштів у готівковий долар, а також дезінтеграція з системи готівкового обігу Донецької та Луганської областей. Останній фактор призвів до скорочення M_0 на 80 млрд. гривень. За умови такого ж розміру ВВП співвідношення M_0 /ВВП становило б 18,6 % [3].

Протягом 2011-2015 років обсяг безготівкових платежів з використанням карток в Україні зріс на 23,1 % (із 8,1 % у 2011 році до 31,2 % у 2015 році). У той же час 68,8 % усіх банківських операцій все ще проводяться з використанням готівки. Зауважимо, що останніми роками значно зросла кількість інтернет-платежів в Україні. Протягом 2013-2015 років їх кількість зросла на 326,65 %, а сума, на яку здійснено інтернет-платежі – на 316,42 %.

Кількість банкоматів в Україні на 1 млн. населення у 2014 році становила 813 шт. – це досить оптимістичний показник, що не можна сказати про кількість POS-терміналів: на 1 млн. населення в Україні усього 4,5 терміналів на кінець 2014 року. Це свідчить про великий попит на зняття готівки в країні, та значно менший попит на безготівкові операції.

Для порівняння розглянемо показники безготівкових розрахунків у загальному обсязі спожитих платежів в Україні та закордонних високорозвинених країн (табл. 1 та рис. 1).

Таблиця 1

Аналіз частки безготівкових розрахунків у загальному обсязі спожитих платежів деяких країн світу у 2015 році [4]

	Україна	Німеччина	США	Великобританія	Канада	Сінгапур
Частка безготівкових розрахунків у загальному обсязі спожитих платежів, %	31	33	45	52	57	61

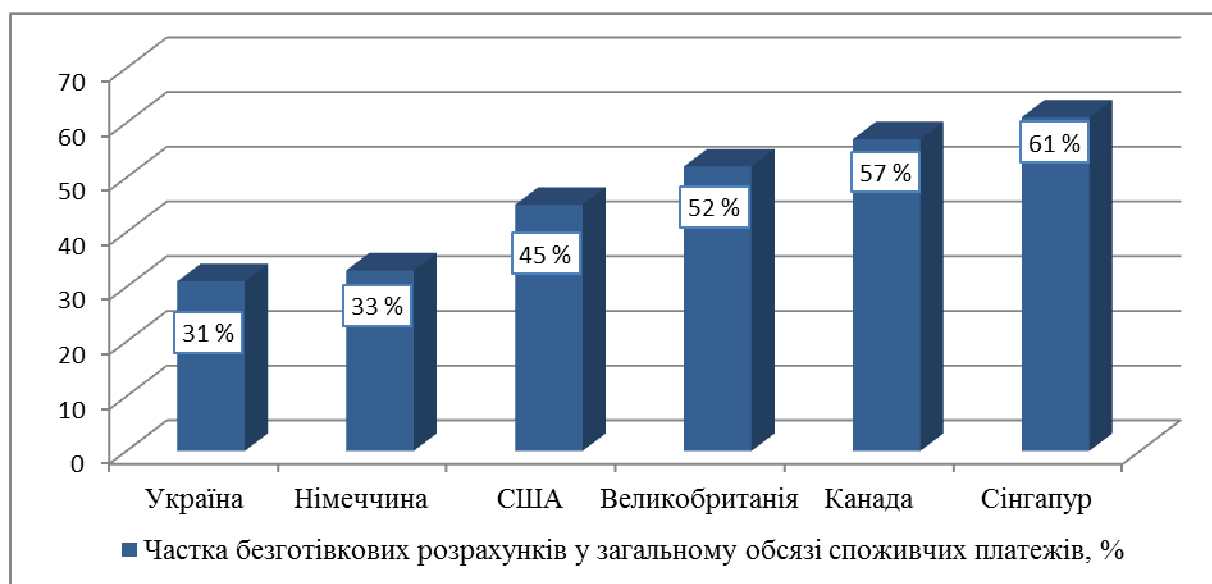

Рис. 1. Аналіз частки безготівкових розрахунків у загальному обсязі спожитих платежів деяких країн світу у 2015 році, % [4]

Як бачимо, у 2015 році частка безготівкових розрахунків у загальному обсязі спожитих платежів в Україні складала 31 % і є найнижчою у відношенні цього показника в розглянутих країнах. Варто зазначити, що Сінгапур займає почесне перше місце в світі за часткою безготівкових розрахунків.

Отже, підводячи підсумки, можемо констатувати, що основні проблеми, котрі перешкоджають збільшенню частки безготівкових розрахунків в Україні полягають у наступному:

- низька довіра до національної валюти;
- вагомі сумніви щодо стабільності, стійкості та платоспроможності банківської системи;
- низький рівень заощаджень населення;
- високий рівень доларизації та інфляційних очікувань.

Слід також відзначити фактор великих територіальних розмірів та низької щільності населення, що посилює проблеми інфраструктурного розвитку систем електронних розрахунків, особливо POS-терміналів.

Література

1. Постанова Правління НБУ №470 від 25.11.2016 року «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 06 червня 2013 року № 210». – [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0407500-16>.
2. Зниження граничної суми розрахунків готівкою за участю фізичних осіб до 50 тис. грн. сприятиме подальшому розвитку безготівкових розрахунків – [Електронний ресурс]– Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=41706735.
3. Безготівкова економіка – [Електронний ресурс]– Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=31538042>.
4. Прощай, кеш: топ-10 безготівкових країн світу - [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/377373/proshhaj-kesh-top-10-bezgotivkovykh-krayin-svitu>.